

ontwikkeling

puberteit

Praktijk de Cocon

vit

Vereniging van Integraal Therapeuten

ontwikkeling

Puberteit

Veel tekst en uitleg over het proces van een kind in relatie tot de opvoeders.

Als ontwikkelingsdeskundige ben je voortdurend bezig om te leren begrijpen waar het in de puberteit om draait. Samengevat draait het om sociale contacten. Wij vragen van onze pubers veel meer dan ze aan kunnen. De ontwikkeling van de puber is gefocust op vrienden, liefde, harmonie, sociale contacten en grenzen ontdekken. Grenzen van eigen kunnen. Daarvoor moeten ze wel grenzen kunnen verleggen, maar tot hoever? Voordat ik op de therapie in ga wil ik duidelijk maken hoe de natuurlijke ontwikkeling zich aandient in de fase van puberteit. Als we dat begrijpen, kun je als ouder beginnen je kind te leren begrijpen. Meestal kiezen ouders voor verzet tegen de ontwikkeling van hun puber. Onderstaand een kort overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen.

Op dit moment als ik deze brochure maak, ligt Engeland overhoop met de puberende Jeugd. Grote vernielingen, roof en geweld is deze week aan de orde van de dag. De premier Cameron verwijt de ouders het nemen van de verantwoordelijkheid en de slechte opvoeding. Hij heeft gelijk en toch ook weer niet. Ouders nemen de patronen over van hun jeugd en geven dit door aan de jongeren van deze tijd. Wat we vergeten is dat gedrag altijd aangeleerd is. Gedrag is afhankelijk van vele componenten:

1. [patronen](#) die ouders meegekregen hebben in hun leven en weer doorgeven;
2. [de ontwikkeling](#) van de ouders: hoe staan ze in het leven?
3. [de omgeving](#) waar je woont is essentieel bij vorming van gedrag;
4. de normen en waarden van de [maatschappij](#) in het hier en nu;
5. het aanbod van [vaardigheden en kennis](#) op scholen;
6. de [sociale interacties](#) binnen het gezin en de omgeving;
7. de [gehechtheid en veiligheid](#) bij groei en ontwikkeling;

Ouders die zeggen, dat zij hun kinderen goed opvoeden, zorgen bij mij voor extra alertheid. Want wat is goed? Waar bestaat dat goed uit? Waar komt het goed vandaan? Voor wie is het goed?

Patronen:

Zolang de mens leeft geeft het via DNA bepaalde kenmerken door aan hun kinderen. Die kenmerken komen tot uiting of niet. Dat is meestal afhankelijk van de opvoeding. In de evolutie van de mens tot nu toe, verandert de samenstelling voortdurend. Een aantal kenmerken zijn het zelfde gebleven, namelijk de functie van onze overlevingsbehoefte. Darwin koppelde de mens aan het dierenrijk en heeft daarin gelijk gekregen. De mens gedraagt zich primair als dier. Wij vallen onder de zoogdieren. Op school leren we, dat de mens afstamt van de aap. Na veel onderzoek blijkt nu, dat dit niet geheel klopt. De aap heeft nauwelijks intelligentie, we lijken alleen motoriek op de aap. Er zijn niet veel dieren met intelligentie te vinden op aarde. Dolfijnen en voornamelijk vogels hebben die wel. Deze beide diersoorten kunnen net zoals de mens met elkaar communiceren en daar heb je toch een bepaalde intelligentie voor nodig. We kunnen dus veel meer verwantschap zoeken in een mengeling van dolfijn, vogel en aap. Waar stopt onze intelligentie? We gebruiken slechts maximaal 12 % van onze hersenen in ons normale dagelijks leven, dus hebben we nog veel meer potentie. We merken ook al, dat de evolutie doorzet. De aanwezige ziektes ontwikkelen door, maar ook de lichaamsomvang. Hoe zal de mens over 1000 jaar eruit zien?

Mutaties vinden plaats generatie na generatie. Wij erven van onze ouders een bepaalde DNA structuur en of we nu willen of niet, die staan gedurende ons leven centraal. In de wetenschap kunnen we DNA manipuleren, dus veranderen. Dat kan in zowel vorm van de mens als eigenschappen. Op vele dieren pesten we de resultaten. Zo komt sciencefiction steeds dichterbij.

Patronen nemen wij ook over. Dit gebeurt al in ons prille leventje, de symbiotische fase na de geboorte. De baby spiegelt alles en neemt reflexen over wat hij ziet. Een baby hoeft niet opgevoed te worden door de biologische ouders, het kan door iedereen opgevoed worden. Inmiddels heeft de wetenschap ontdekt dat baby's en kinderen ook zonder mens opgevoed kan worden in het dierenrijk. De laatste 150 jaar hebben we genoeg ervaringen opgedaan met zogenaamde feralkinderen. Kinderen opgevoed door wolven. De laatste ontdekking is nog niet zo lang geleden in de Filippijnen. We noemen deze ontdekking het kippenjongetje. De wetenschap heeft hierbij aangetoond, dat in de vroege fase van ontwikkeling de hersenen zich ontwikkelen aan de hand van het voorbeeld wat getoond wordt. Hiermee wordt het coping proces genoemd. Als een moeder haar tong uitsteekt, neemt de baby dit vaak over. Het spiegelen is een levensontwikkeling van het kind, de hersenen passen zich aan, aan datgene wat het waarneemt.

Ook Gedrag is aangeleerd. We noemen dit conditionering (aanpassing). Patronen die iedere ouder mee heeft gekregen van de eigen ouders worden weer doorgegeven of in exacte vorm of in compensatie. Deze laatste als de ouder slechte herinneringen heeft aan de opvoeding en niet zo wil handelen als de eigen ouders deden. Dan ga je compenseren en daarmee kom je in de cirkel van het leven altijd weer terug op je roots. Je zult dat ook terugvinden als je dieper op onderzoek uitgaat naar je herkomst van het gedrag van je ouders, je grootouders, etc.

Een genogram geeft je inzicht in wie je bent en waar je van afstamt. Leg ze bij elkaar en je weet waarom je met je partner getrouwd bent. En dat heeft vaak niet alleen met liefde te maken. De oorsprong ligt al in de patronen verscholen die je grootouders gestalte hebben gegeven.

Patronen worden door kinderen dus overgenomen. Er zijn twee fasen in het leven die verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van het zelf. Dat zijn de peuterpuberteit en de puberteit. In deze twee fasen wordt de blauwdruk gevormd voor de rest van je leven. Deze fasen bepalen hoe je verder omgaat met veel kenmerken in het leven.

De ontwikkeling van de ouders

Nu wij weten dat gedrag aangeleerd is en het kind voorbeelden krijgt van anderen, is het van belang dat iedere ouder naar zichzelf leert kijken (reflectie). Een aantal criteria is van belang:

- * woonomgeving
- * werk en groei
- * cultuur

Premier Cameron slaat hier de plank mis als hij de jongeren veroordeelt. De elite is namelijk mede verantwoordelijk voor de mogelijkheid om gemeenschappelijk met elkaar te leven. In Engeland is er een groot verschil tussen arm en rijk. Dat zelfde zien we ook terug in de Verenigde Staten. Langzaam aan begint dat zelfs in ons land op te vallen.

Als kind wordt je geboren bij ouders die in een bepaalde omgeving wonen en voldoen aan een aantal leef criteria. Een kind van het platte land groeit anders op dan een kind uit de stad. Een kind met een christelijke opvoeding groeit anders op dan een islamitisch kind. Als een kind midden in de stad opgroeit, krijgt het de aanwezige voorbeelden en aanpassingen vanuit die omgeving als leerproces en als voorbeeld voorgeschoteld. De wetten van de straat zijn belangrijk, de wetten binnen de grenzen van een buurt wordt belangrijk. Meestal is een wijk verantwoordelijk voor de status tussen arm en rijk. Een kind uit de armoede wijk krijgt tijdens de puberteit inzicht in de mogelijkheden van het leven en ervaart het gemis van de mogelijkheden uit een rijke wijk. Jongeren uit een rijke wijk lopen vaak weer tegen andere tekortkomingen aan.

Ouders bepalen zelf waar ze willen en gaan wonen. De omgeving is dus belangrijk bij de ontwikkeling van je kind en het aanleren van gedrag. Patronen uit de buurt waar je woont worden overgenomen, dus is iedere ouder verantwoordelijk voor de opvoeding van hun kind.

Werk en groei van de ouders kunnen het leven van een kind vorm geven. Honderden jarenlang zijn vaders meestal aan het werk geweest en verzorgden de moeders de kinderen. Ieder kind kreeg dus meer het coping proces van een vrouwelijk persoon mee. Vaders waren vaak moe en wilden vertroeteld worden. Zo ontstond de verzorgende taak voor vrouwen. Niet alleen voor kinderen, maar ook voor hun echtgenoten. Het christelijk geloof zorgde ervoor, dat de mannen geen bigamisten zijn geworden.

In de evolutie van de man speelt namelijk een eigenschap mee de hunkering naar vrijheid. Onder vrijheid verstaan ze ook de complete verzorging. Voor jonge mannen betekent dat ook hun seksuele behoeftes.

Mannen houden ervan na een fysieke inspanning seksueel bevredigd te worden. Dit wordt hormonaal aangestuurd. Echter vele vrouwen weerhouden hem te genieten van deze lusten. Voor christus leefden culturen veelal op een ander wijze dan nu het geval is. Veel mannen hadden meerdere vrouwen. Zelfs nu kun je dat nog meemaken in bepaalde geloofsovertuigingen. De Koning van Swaziland heeft wel liefst 14 vrouwen die voor hem zorgen. Dus aan zijn seksuele behoeftes wordt ruimschoots gewerkt. Het christelijk geloof hecht zich slechts aan 1 partner en als we de paus moeten geloven, alleen bestemd voor een man en een vrouw. Homo's zijn ziek en mogen zich niet voortplanten of in ieder geval niet in de maatschappij vrij bewegen. Dat de paus zelf een homo kan zijn, zal nooit toegegeven worden. Dat de priesters een misdaad tegen de mensheid plegen door zich te vergrijpen aan jongentjes heeft te maken met het celibaat. Veel jonge kinderen moeten eraan geloven de behoeftes bij de priester te bevredigen. Het gekke is dat een priester gezelschap zoekt bij een jongen, terwijl de paus deze vorm sterk veroordeelt. Hoe integer kun je zijn in je christelijke geloof. Dit geldt overigens in ieder geloof. Daar worstelt men allemaal met integriteit, maar dat is weer een ander verhaal.

Het werk en de groei van de ouder telt dus mee met de ontwikkeling van het kind. Premier Cameron heeft nu moeite met de jeugd uit de armen wijken en veroordeelt hun gedrag. Dat hij zelf de aanstichter is geweest door een kloof te zetten tussen arm en rijk wordt afgedaan als niet belangrijk. De ouders zijn inderdaad verantwoordelijk, want zij wonen in de armenwijk. Of ze werken erg hard en hebben geen tijd voor hun kroost of ze werken niet en vervelen zich (alcohol, etc.). De jongeren gaan tijdens de puberteit samenscholen en zoeken hun vertier bij elkaar. Zij bouwen zo een enorme haat op tegen de gevestigde orde, terwijl ze hunkeren naar liefde, saamhorigheid en sociale contacten, krijgen ze nu van Cameron de harde hand die hen juist terugwerpt in hun overlevingsmechanisme. Dit zelfde gebeurt in vele delen van de wereld, te denken aan het gehele midden oosten.

Zolang de regering en veel media aandacht geeft aan de belangrijkheid van militairen, houdt je contact met de agressieve samenleving. Ze vergeten, dat ze eigenlijk gebruikmaken van de meest laffe operatie op aarde: verweer met wapens. De uiteindelijk vernietiging van de mensheid gebeurt door de mens zelf en ook nog op een laffe wijze. Niemand heeft verweer tegen wapens, alleen als je een nog beter wapen hebt. Wat een voorbeeld geven wij de gemeenschap.

Als een militair sneuvelt tijdens een zogenaamde vredesmissie, krijgt hij alle eer en roem. Wat een geweldige vent was hij. Een voorbeeld voor ieder kind. Terwijl hij eigenlijk iets geheel anders na heeft gestreefd en dat eigenlijk niets met eer genoemd kan worden. Maar ja, de kracht van de media is sterk en slim.

Culturele verschillen geven ook nog aanwijzing aan de groeiende kinderen. Cultuur is ooit gemaakt en wordt nog steeds gemaakt. Moderne culturele ontwikkelingen kun je terugvinden in sektes, stromingen en overtuigingen. Ooit offerde de mens hun eigen kind aan de goden voor een goede oogst. Dat was een feest voor het dorp.

Ooit zorgden culturele verschillen voor haat en nijd, met oorlogen tot gevolg. Ooit werden jongeren klaar gemaakt om haat te scheppen, te denken valt aan de nazi's en zo kunnen we eindeloos een boek vol krijgen aan voorbeelden.

Het voorbeeld wordt gegeven door de ouder, door de volwassenen, door de omgeving en maatschappij. Dat is de sleutel tot ontwikkeling. Het verschil tussen arm en rijk betekent het in leven houden van machtspelletjes. Het is net een schaakbord, altijd zijn er mensen in onze samenleving die niets snappen van de ontwikkeling van de mens. Als ouder heb je de verantwoording en de taak je kinderen normen en waarden bij te brengen. Normen en waarden ontstaan pas na ervaringen in het leven. Nadat er oorlog is geweest, nadat er een revolutie heeft plaatsgevonden, nadat de gevestigde orde is gevallen. De mens is dus afhankelijk van deze normen en waarden, de mens is dus afhankelijk van machtspelletjes, anders hadden we geen normen en waarden nodig. Uit preventief denken is nog nooit winst gehaald.

Pedagogisch klimaat

Opvoeding doen ouders niet alleen. De invloed van school is enorm belangrijk. Vandaar dat de pedagogiek belangrijk is. Al honderd jaar wordt er gestreefd naar een vorm om kinderen tijdens de schoolperiode iets mee te geven voor later. Verschillende ontwikkelingen zorgen voor verschillende benaderingen. Als kinderen vanaf 4 jaar naar school gaan, hebben ze al vaak kennisgemaakt met een paar jaar van kinderopvang. In hun ontwikkeling kunnen ze al vanaf geboorte kennismaken met onze sociale vaardigheden. Als de gehechtheid en peuterpuberteit goed doorlopen zijn is je kind klaar om naar school te gaan. Eigenlijk zouden ouders bij het maken van een keuze voor de school, eerst hun eigen kind moeten bestuderen, welke school het kind nodig heeft. We hebben gelukkig verschillende vormen van onderwijs in Nederland en daar kunnen we trots op zijn. Echter 90% van de ouders plaatsen hun kind nog steeds zonder afstemming en onderzoek op de in de buurt zijnde basisschool. Is het kind christelijk, dan volgt een christelijk onderwijs. Niemand onderzoekt vooraf wat het kind nodig heeft, laat staan, kijkt naar de groepsleerkrachten of die wel genoeg bagage hebben om hun kind te begeleiden in het proces. Ouders vinden het onzin om af te stemmen en ervaren vaak later de problemen. Er zijn maar weinig ouders die kijken wat goed voor hun kind is en passen hun leven daarop aan. Nee, zeggen ze, mijn kind past zich maar aan mij aan. en zo blijven patronen voort bestaan en krijgen de kinderen niet de aandacht die het nodig heeft.

Het onderwijs richt zich op de kinderen, echter het pedagogisch klimaat loopt meestal generaties achter in ontwikkeling. En dat kan ook niet anders, want we hebben vele jaren onderzoek nodig om psychologische ontwikkelingen te onderzoeken, alvorens om te zetten in een pedagogisch klimaat. Groepsleerkrachten blijven meestal met oude gedachtes rondlopen, die zelfs tegen de ontwikkeling van een kind kunnen zijn. Als er tijdens de schoolperiode problemen ontstaan op school, wijzen de ouders vaak naar de groepsleerkrachten. De meeste tijd brengen kinderen op school door, dus een belangrijke opvoedkundige aanpak vind op school plaats. In ons pedagogisch klimaat hebben we meestal te maken met twee stromingen: behaviouristen en maturisten. Deze twee stromingen bepalen grotendeels ons onderwijs.

De behaviouristen wijzen naar het leerproces dat volwassenen een kind kunnen aanleren en de maturisten kijken naar de ontwikkeling vanuit het kind, wat nodig is om te leren. Niet ieder kind ontwikkelt zich op de zelfde wijze.

Als je kind belangrijk is voor je kijk je naar de ontwikkeling van het kind (maturisme). Als jij vindt dat jij als ouder belangrijk bent kijk je naar het leerproces vanuit volwassenen. Beide gezichtsvelden hebben een enorme invloed voor het geluk van je kind op latere leeftijd. Ik ben overtuigd van een nieuwe stroming, dat te vinden is tussen de bestaande twee in. Enerzijds ontwikkeling vanuit het kind en anderzijds de aansturing vanuit de volwassenen. Maar dat kan alleen, als jij als ouder beseft waar je mee bezig bent. Vanuit welk standpunt jij kijkt is bepalend voor de toekomst van je kind. Over dit onderwerp valt overigens nog heel veel meer te schrijven echter ik laat het hierbij.

De meeste kinderen worden op school in de buurt gedropt en lopen door het basisonderwijs heen, met of zonder problemen. Dat kun je dus vaak achteraf vaststellen. Het kan ook zijn dat je het pas na 30 jaar kunt vaststellen.

De puberteit is wederom een fase die belangrijk is voor de rest van je leven. Heb je deze fase niet echt doorleefd, dan ervaar je op latere leeftijd meestal de behoefte om deze fase over te doen. Je ziet dat bij cliënten tussen de 40 en 50 vaak terugkomen. Hun gedrag is dan weer letterlijk puberaal te noemen. De puberteit is wederom een periode waarin alles in heftigheid ervaren wordt. Belangrijk is, dat het kind zich ook tijdens deze periode op natuurlijke wijze kan groeien. De hersenen zijn nog niet volgroeit. Wat wij verlangen van een puber als ouder of als school is doodeenvoudig niet haalbaar. Dat vergeten we en daar ligt de grondslag voor ontsporing in de samenleving en / of startfase van verslavingen.

Tot ongeveer 16 jaar is het voor de puber niet mogelijk te plannen en structuur aan te brengen. Deze hersendelen zijn dan in volle ontwikkeling en nog niet volgroeit. Alle patronen van pubers lopen ineens anders dan die van de ouders of van jongere kinderen. Pubers zijn sterk gericht op een groeispurt in de sociale aspecten van het leven. Het lichaam verandert in seksuele driften, zonder dat de puber begrijpt wat dat inhoudt. Als je iets niet weet, ga je experimenteren. Dat is nodig om te groeien en te ontwikkelen. Als deze activiteiten worden stopgezet, dan gaat de puber zich beschermen en wijkt vaak uit naar vrienden in plaats van ouders. Weer een fase om de zelfwaardering neer te zetten. De puber heeft grenzen op te zoeken, anders kan de puber niet begrijpen wat het leven hem te bieden heeft. Deze grenzen zijn vaak het probleem tijdens de opvoeding en worden vaak niet geaccepteerd. Nu hoeft een ouder niet alles toe te staan, echter de ouders heeft wel zijn manier van communiceren te veranderen. Vaak vergeten ouders dit en blijven hun kind als klein zien en gedragen zich zo naar de puber.

De kunst voor de opvoeders is om te processen die spelen bij pubers te begrijpen. Zie je puberende kind als gelijkwaardige volwassene en behandel je kind als volwassene. Geef ze de ruimte en leer ze verantwoording te nemen.

Premier Cameron heeft hierin gelijk, dat hebben ze te leren van hun ouders. Helaas bepaald de samenleving ook hoe daarmee omgesprongen wordt. Dat is nu het probleem bij pubers, zij zien een samenleving die niet bij hun wereldbeeld past. Ze zijn erg gefocust op sociale contacten en willen niets liever dan geliefd worden, wat doet de wereld: volwassenen maken elkaar af, groot verschil tussen rijk en arm. Zij weten dat rijken dit vaak niet op integere wijze hebben verkregen en dat kan bij afzet tegen de maatschappij de grote rede zijn om geweld te gaan gebruiken of juist in de verslavingszorg te komen.

Of je gaat het gevecht aan of je kiest voor vermindering, terugtrekken en haal je behoefte aan goede gevoelens bij het gebruik van alcohol, nicotine, drugs, sex, etc. Hier heeft Cameron dus geen gelijk, want hij heeft mede deze maatschappij gecreëerd en hoort bij de rijke tak, dus is de vijand. Pubers richten zich dus op vrienden, dat is hun leven en dat is hun prioriteit. Ze zijn niet in staat om verder te denken, omdat de hersenen nog niet die rijpheid hebben om deze taak erbij te nemen. Wij volwassenen bieden veel mogelijkheden om in aanraking te komen met verslavende producten.

Puberteit is voor vele ouders een moeilijke opgave om hun kind te bereiken. Ouders willen meestal niet weten hoe ze een puber kunnen begrijpen.

Als laatste wil ik de gehechtheid nog even benoemen.

Tijdens de peutertijd krijgen de hersenen van een kind een enorme ontwikkeling te verduren. Niet alleen motorisch gebeurt er veel, maar ook in het gevoel. De ontdekking van het EGO. Tegelijk moet het kind zich aanpassen en ontwikkeld een alter ego. Als een kind onveilig bejegend is, zal hij een aangepaste modus hanteren om zichzelf te beschermen. De natuurlijke ontwikkeling wordt dan ontregeld, vanwege een conditionering vanuit overleving. Als de peuter ontdekt dat hij een mensje is met eigen mogelijkheden gaat het zich onthechten aan de symbiotische verhouding met de opvoeders. Er komt een nieuwe gehechtheidsfase tot stand. Belangrijk hierbij is de veiligheid. Als het veilig is tussen de opvoeders en het kind, dan zal het kind zich weer veilig kunnen hechten. Is het onveilig, doordat moeder inconsequent gedrag vertoont, dan zal het kind snel kiezen om dingen te gaan vermijden. Is het onveilig omdat er veel straf wordt toegepast, zal het kind vluchten in angst of het wordt de rebel in huis. Als een kind misbruikt wordt zal het gedesorganiseerd raken. Een stoornis begint nu zich te ontwikkelen.

Het kind bepaalt wanneer iets veilig is of niet. Als ouders veel ruzie hebben, of ouders gaan scheiden tijdens de fase van peuterpuberteit, dan wordt het veelal onveilig voor het kind, omdat het accent ligt op de ouders en niet op de ontwikkeling van het kind.

Tijdens de puberteit herhaalt zich de onthechting en opnieuw hechten vanuit de puber. Als het in de peutertijd mis is gegaan krijgen de ouders nu een kans het te herstellen. Als ouders dit niet doen en blijven bij hun patroon aan opvoeding, zal het kind zich gaan afwenden of terugtrekken. Pubers gaan dan keuzes maken, of worden lid van bendes, of hebben genotsmiddelen nodig (verslaving) of gaan zelfs de straat op. De grondslag ligt dus aan een mengeling van gehechtheid in zowel de buurt, de opvoeding, de maatschappij en de school.

Denk aan wat er in Engeland gebeurt is. Daar gaat het helemaal mis, omdat op alle vlakken negatief wordt gescoord in het aangaan van een gehechtheid.

Met dit artikel ga ik kort door de bocht. Dat heeft te maken met de omvang van ingewikkeldheid in lange termijn onderzoeken. Voor samenvatting verwijs ik je door naar de ander artikelen. Alles heeft met elkaar te maken en staat met elkaar in verbinding: gehechtheid, ontwikkeling, patronen, schoolperiode, zelfwaardering, opvoeding, etc.

Hoe ga je nu om met pubers:

Behandel een puber niet meer als klein kind. Kies voor gelijkwaardigheid. In de puberteit komt het neer op sociale contacten, die zijn belangrijk. Volg je kind in de ontwikkeling van deze sociale contacten. Spreek hun aan op hun gedrag en laat ze de consequenties ervaren van hun gedrag. Niet om ze te straffen, nee om ze mee te geven, datgene wat van belang is voor eigen zelfstandigheid en veiligheid. Dit kun je doen door andere communicatieve vaardigheden toe te passen. Dit kan tijdens de groepsessies bij het Centrum beoefend worden.

Pubers moeten over eigen grenzen gaan, om de impact van deze overschrijding te begrijpen. Laat ze erover heen gaan, echter begeleid ze in dat proces. Ga niet straffen, dan werkt averechts en dan zullen ze zich juist op afstand gaan hechten, dus niet meer met ouders praten, maar alleen nog met voor hen veilige vrienden. Als dat een bende is, dan voelen ze zich daar beter op hun gemak dan thuis.

Literatuur:

Het puberende brein – Eveline Crone – isbn 9789035132696

Het maakbare brein – Margriet Sitskoorn – isbn 9789035130367

Pubers ontwikkeling en problemen – Willem Heuves – isbn 9789023241645

Kind in ontwikkeling – Rob Bilo & Henk Voorhoeve – isbn 9789035230101

Negatief zelfbeeld – Manja de Neef – isbn 9789085069645

Wanneer koestern hoop betekent – John Bradshaw – isbn 9789027429094

Klinische Kinderneuropsychologie – Hanna Swaab – isbn 9789085062691

Gehechtheid in de ontwikkeling – Ruud van Lent (2012)

Zelfwaardering – Ruud van Lent (2012)

Voor klachten kunt u terecht bij de VIT. Tevens kunt u gebruikmaken van de tuchtcommissie van de koepel organisatie RBNG, namelijk de TBNG. Voor meer informatie zie www.tbng.nl of www.rbng.nl. De Praktijk heeft een beroepsaansprakelijkheidsverzekering lopen bij DAS.

Verdere gegevens Praktijk:

AGBcode 90-015662

Licentiecode RBNG 103067R

Code Beroepsvereniging VIT : 225.07.A